

บทที่ 5

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมีวัตถุประสงค์ในการวิจัยเพื่อรวบรวมข้อมูลทางพิธีกรรมของชาวมอญที่มีการแสดงเป็นองค์ประกอบ โดยเห็นว่าการศึกษาในแนวนี้ยังไม่เป็นที่แพร่หลายมากนัก ผู้วิจัยได้ศึกษาสภาพสังคม วัฒนธรรมของหมู่บ้านเวชะราวที่พระประแดง วิเคราะห์องค์ประกอบต่างๆในพิธีรำผี ที่แสดงถึงอัตลักษณ์ความเป็นมอญ รวมทั้งวิเคราะห์บทบาทของพิธีรำผีที่มีต่อชาวไทยเชื้อสายมอญ

งานวิจัยชิ้นนี้อาศัยการเก็บข้อมูลจากภาคสนามเป็นส่วนใหญ่ เพื่อต้องการให้ได้ข้อมูลที่แท้จริงและเป็นปัจจุบันมากที่สุด พิธีกรรมนี้จะจัดขึ้นเพียงปีละครั้งเท่านั้น ดังนั้น ผู้วิจัยจึงต้องใช้เวลา 2 ปีในการเก็บข้อมูลโดยในปีแรกเป็นการเข้าไปสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม จากนั้นใช้เวลาอีก 1 ปี เก็บข้อมูลเกี่ยวกับบริบททางสังคมและทำความรู้จักกับคนในหมู่บ้าน ในปีที่ 2 จึงเป็นการเก็บข้อมูลเกี่ยวกับพิธีกรรมโดยละเอียด

อำเภอพระประแดงในอดีตมีชื่อเรียกว่านครเขื่อนขันธ์ สร้างขึ้นในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช สืบเนื่องมาจากนครเสด็จลินในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ส่วนชื่ออำเภอพระประแดงที่ปรากฏอยู่ในอดีต หมายถึงบริเวณท่าเรือคลองเตย เขตพระโขนงในปัจจุบัน ชาวมอญในอำเภอพระประแดงส่วนหนึ่งเคยอยู่ที่บริเวณเกาะเกร็ดมาก่อน อีกส่วนหนึ่งอพยพเข้ามาในสมัยรัชกาลที่ 2 ภายหลังเมื่อสร้างนครเขื่อนขันธ์เสร็จแล้วจึงได้อพยพย้ายมาอยู่รวมกันบริเวณริมคลองลาดหลวงเกิดเป็นหมู่บ้านมอญขึ้นหลายหมู่บ้านและได้นำชื่อหมู่บ้านเดิมที่เมืองมอญมาตั้งชื่อด้วย เช่น บ้านแซ่ บ้านดั่ง บ้านเวชะราว เป็นต้น

ชาวมอญที่เข้ามาอยู่ในเมืองไทยก็ยังมียึดถือปฏิบัติในขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมของตนอย่างเคร่งครัด ทั้งประเพณีตามเทศกาลสำคัญและประเพณีเกี่ยวกับชีวิต โดยเฉพาะอย่างยิ่งการนับถือผี เนื่องจากในอดีตชาวมอญนับถือผีมาก่อนที่จะยอมรับนับถือพระพุทธศาสนา แต่เมื่อชาวมอญเข้ามาอยู่ในเมืองไทย มีการติดต่อกับคนไทยมากขึ้นทั้งในเรื่องการค้าขาย การศึกษา และการแต่งงานกับคนไทย ความเชื่อและพิธีกรรมอันสืบเนื่องมาจากการนับถือผีจึงลดบทบาทลง ชาวมอญที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านเวชะราวก็เช่นกัน เนื่องจากความเจริญเข้ามาสู่ชุมชนมากขึ้นจึงทำให้ประเพณีและพิธีกรรมบางอย่างเลิกปฏิบัติไป ยังคงเหลือแต่พิธีรำผีประจำหมู่บ้านเท่านั้น ที่ยังสามารถแสดงอัตลักษณ์ความเป็นมอญของคนในหมู่บ้านนี้ได้อย่างชัดเจน

พิธีรำผีของชาวมอญเป็นพิธีที่มีมาแต่โบราณ สืบเนื่องมาจากการนับถือผีบ้านของชาวมอญ พิธีรำผีเป็นพิธีที่จัดขึ้นเพื่อขอขมาลาโทษต่อสิ่งทีคนในครอบครัวทำผิดผี หรือเพื่อขอให้ผีช่วยเหลือให้ผ่านพ้นวิกฤตชีวิต ในกรณีที่มีปัญหานั้นไม่สามารถแก้ได้ ที่หมู่บ้านเวชะราวมีศาลประจำหมู่บ้าน ภายในประดิษฐานรูปสลักไม้เจ้าพ่อเวชะราวกับรูปสลักไม้เจ้าพ่อชุมพลน้องชายของเจ้าพ่อเวชะราว ตั้งไว้คู่กัน ส่วนอีกศาลหนึ่งประดิษฐานรูปสลักไม้ของเจ้าแม่ซึ่งมีฐานะเป็นแม่ยายของเจ้าพ่อ โดยรูปสลักของทั้งเจ้าพ่อเจ้าแม่นี้นำมาจากเมืองมอญ เมื่อชาวมอญอพยพเข้ามาในเมืองไทยก็ได้นำรูปสลักไม้เหล่านี้มาด้วย เมื่อถึงช่วงเทศกาลสงกรานต์ของทุกปี ชาวบ้านก็จะจัดพิธีรำผีบวงสรวงเจ้าพ่อเจ้าแม่ขึ้น เพื่อเป็นการเฉลิมฉลองและเป็นการขอบคุณที่ท่านช่วยปกป้องรักษาชาวบ้านในหมู่บ้านให้อยู่เย็นเป็นสุขตลอดมา แม้จะมีปัญหาเรื่องเดือดเนื้อร้อนใจที่เกิดขึ้นในช่วงเปลี่ยนผ่านของชีวิต เมื่อมาบนบานศาลกล่าวขอพรจากเจ้าพ่อเจ้าแม่ ก็มักจะผ่านพ้นปัญหานั้นไปด้วยดีทุกครั้ง

พิธีรำผีบวงสรวงเจ้าพ่อเจ้าแม่ของหมู่บ้านเวชะราว มีจุดประสงค์สำคัญอยู่ 3 ประการคือ ประการแรก เพื่อบวงสรวงดวงวิญญาณของเจ้าพ่อเจ้าแม่ประจำหมู่บ้าน ที่ได้ช่วยเหลือและคุ้มครองคนในหมู่บ้านให้อยู่ดีกินดีมีความสุข ผ่านพ้นวิกฤตในช่วงระยะเปลี่ยนผ่านของชีวิตมาโดยตลอดจึงได้จัดพิธีขึ้นในช่วงเทศกาลสงกรานต์ซึ่งเป็นประเพณีสำคัญของชาวมอญในเมืองไทย ประการที่สอง เพื่อสืบทอดวัฒนธรรมอันดีงามและแสดงอัตลักษณ์ความเป็นมอญของชุมชน ทั้งทางด้านภาษา การแต่งกาย ดนตรี การรำ เพื่อให้คงอยู่ตลอดไป และประการสุดท้าย เพื่อสร้างความสามัคคีในหมู่เครือญาติ คนในหมู่บ้าน รวมทั้งชาวไทยเชื้อสายมอญในหมู่บ้านอื่นๆ เกิดการรวมกลุ่มทางสังคม ทำให้ชุมชนเข้มแข็ง

พิธีรำผีของหมู่บ้านเวชะราวจะจัดขึ้นหลังจากประเพณีสงกรานต์ แห่ธงของทางอำเภอพระประแดงประมาณ 1 สัปดาห์ โดยจะจัดในวันอาทิตย์ขึ้นเดือนเมษายน ยกเว้นว่าถ้าปีนั้นตรงกับวันพระก็จะเลื่อนเป็นวันอื่น พิธีในช่วงเช้าจะเป็นพิธีสงฆ์ โดยนิมนต์พระสงฆ์มาเจริญพระพุทธมนต์แบบมอญ จำนวน 9 รูป จากนั้นถวายภัตตาหารเพลและถวายเครื่องเช่นแด่เจ้าพ่อ เจ้าแม่ ช่วงบ่ายมีการแห่ช้างสลักไม้บริวารของเจ้าพ่อรอบหมู่บ้าน จากนั้นจึงเริ่มพิธีรำผี โดยจะมี "ไต้ง" หรือผู้อำนวยพิธีทำหน้าที่ดำเนินพิธีตั้งแต่ต้นจนจบ เริ่มตั้งแต่เชิญเจ้าพ่อเจ้าแม่และบริวารให้มาร่วมพิธี ได้แก่ เจ้าพ่อเวชะราว เจ้าแม่เวชะราว เจ้าพ่อสระรุ่ม และเจ้าพ่อขุนทอง นอกจากนี้ยังมีหน้าที่กำหนดเพลงให้วงปี่พาทย์มอญบรรเลงตามลำดับขั้นตอน เพลงหน้าพาทย์ที่เป็นเพลงมอญแท้ในพิธีมี 6 เพลงหลัก คือ เพลงอาโก้ เพลงปลื้ะ เพลงโจีะบาอาดัก เพลงจ่างไต้ง เพลงฮละซ้อด เพลงจ่างอะเป็น

พิธีนี้จะใช้การรำรำในการสื่อความหมายสองทาง คือ การรำรำของผู้รำถวายเป็นการสื่อความหมายว่า ชาวบ้านแสดงความขอบคุณต่อเจ้าพ่อเจ้าแม่ จึงได้มารำถวายเพื่อให้เจ้าพ่อเจ้าแม่

พอใจ และร่ำรำเพื่อเชิญเจ้าพ่อเจ้าแม่รวมทั้งบริวารมาร่วมในพิธี เพื่อรับเครื่องเซ่นที่ชาวบ้านนำมาถวาย และการร่ำรำของเจ้าพ่อเจ้าแม่ สื่อความหมายต่างๆ เช่น การรำดาบคู่ มีความหมายว่า เจ้าพ่อเจ้าแม่จะคอยปกป้องคุ้มครองชาวบ้านหากมีภัยอันตรายเกิดขึ้น เนื่องจากดาบเป็นสัญลักษณ์ของนักรบ การรำโดยมีอุปกรณ์เป็นกระสวยทอผ้าและแหมี ความหมายว่าเจ้าพ่ออวยชัยให้พรให้ชาวบ้านประสบความสำเร็จในหน้าที่การงาน และการประกอบอาชีพใดๆก็ตาม เนื่องจากชาวบ้านในสมัยก่อนประกอบอาชีพทอผ้า และการประมงเป็นหลัก การรำชุดชนไก่สื่อความหมายถึงกีฬาชนไก่ เป็นกีฬาที่ผู้ชายเป็นกีฬาที่ผู้ชายชาวอมุญนิยมมาตั้งแต่ครั้งอดีต การที่มีการเชิญเจ้าพ่อต่างๆและบริวารมาร่วมพิธีจึงได้มีการทำชนไก่กันขึ้น ทั้งนี้ มิได้เป็นการต่อสู้จริงจังแต่ชนเพื่อความสนุกสนานเท่านั้น การรำชุดพรหมน้ามนต์และโปรยข้าวตอกดอกไม้มีความหมายว่า เจ้าพ่ออวยพรให้ทุกคนอยู่เย็นเป็นสุข

พิธีรำผีมีบทบาทต่อคนในหมู่บ้านและคนไทยเชื้อสายอมุญ คือ ช่วยสร้างสำนึกทางชาติพันธุ์และความเชื่อในผีบรรพบุรุษเดียวกัน แสดงความสัมพันธ์ของเครือญาติที่มีชีวิตอยู่ นอกจากนี้เป็นเครือญาติเดียวกันแล้วยังรวมถึงแสดงความสัมพันธ์ในด้านสังคม คือ เป็นผู้ที่อยู่พหุมาจากถิ่นฐานเดียวกัน ตกทุกข์ได้ยากมาพร้อมกัน ดังนั้น เมื่อเข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่ในเมืองไทย จึงมีความรักความผูกพันต่อกันเสมือนหนึ่งเครือญาติ ทุกครั้งที่มีการจัดพิธีรำผี ญาติพี่น้องทั้งหมดจะต้องมาร่วมพิธีไม่ว่าจะย้ายไปอยู่ที่ใดก็ตาม จากอัตราส่วนของผู้ที่เข้าร่วมในพิธีรำผีพบว่า มีผู้เข้าร่วมที่เป็นชาวอมุญและไทยเชื้อสายอมุญถึง 83% ทั้งที่เป็นชาวบ้านในหมู่บ้านเวชะราวเอง จากหมู่บ้านใกล้เคียงซึ่งอยู่ในอำเภอพระประแดง รวมไปถึงจากจังหวัดต่างๆทั้งกรุงเทพฯ นนทบุรี ปทุมธานี ตรัง และเชียงใหม่ ในจำนวน 83% นี้เป็นผู้ที่มาร่วมพิธีทุกปี 69% ซึ่งถ้าพิจารณาจากข้อมูลที่ได้สำรวจมานี้จะแสดงให้เห็นถึงบทบาทของพิธีรำผี ที่มีต่อการรวมกลุ่มของชาวไทยเชื้อสายอมุญได้เป็นอย่างดี เมื่อเสร็จพิธีชาวบ้านจะร่วมกินของเซ่นไหว้ เพื่อแสดงความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันและเพื่อเป็นสิริมงคลกับตนเอง ส่วนบทบาทต่อการจัดระเบียบสังคมของหมู่บ้าน คนในหมู่บ้านที่มีความเลื่อมใสต่อเจ้าพ่อจะไม่กล้าทำผิดกฎเกณฑ์ที่กำหนดไว้แต่ครั้งโบราณไม่กล้าทำผิดทำนองคลองธรรม เพราะเกรงว่าจะได้รับภัยพิบัติหรือมีอันเป็นไปตามความเชื่อของชาวบ้านที่เล่าสืบต่อกันมา ในพิธีรำผีผู้เข้าร่วมพิธีจึงต้องให้คำสัญญาต่อเจ้าพ่อว่าจะประพฤติตนเป็นคนดี ซึ่งจะทำให้คนผู้นั้นประสบแต่ความเจริญทั้งต่อตนเองและครอบครัว

อัตลักษณ์ของชาวอมุญที่สังเกตได้จากพิธีรำผี ได้แก่ ภาษามอญ ตามปกติชาวบ้านจะไม่ค่อยได้ใช้ภาษามอญในชีวิตประจำวันเท่าไรนัก แต่เมื่อเกิดการรวมกลุ่มของคนที่มีชาติพันธุ์เดียวกันใช้ภาษาเดียวกันจึงทำให้ชาวบ้านได้มีโอกาสใช้ภาษามอญในการสนทนากันมากขึ้นกว่าเดิม นอกจากนี้ ยังพบในบทร้องทะเลยมอญ ซึ่งหมู่บ้านนี้พยายามอนุรักษ์วัฒนธรรมทางด้านภาษาไว้

การร้องตะแอมมอญจึงกำหนดให้ร้องเป็นภาษามอญแต่เพียงอย่างเดียว ไม่มีบทร้องภาษาไทยปนเลย ทำรำแบบมอญที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว เช่น รำมอญจะไม่ก้าวย่างเท้าอย่างรำไทย แต่ใช้วิธีเขยิบเท้าทั้งสองไปพร้อมกัน ไม่ว่าจะเคลื่อนตัวไปทางซ้ายหรือขวา เวลารำสายตาจะจับจ้องตามมือที่รำรำ เมื่อจบทำรำแต่ละท่า จะวางมือไว้ที่หน้าขาทุกครั้ง เรียกว่า ทิ้งมือ หรือ ปล่อยมือ ถ้าเป็นการกระโดดในจังหวะเพลงเร็ว ผู้รำจะกระโดดโดยยกเท้าทั้งสองขึ้นพร้อมกันและลงพื้นพร้อมกันตามจังหวะเพลง

เครื่องแต่งกายของผู้เข้าร่วมพิธีมีทั้งแบบมอญโบราณและมอญรุ่นใหม่ ดนตรีใช้วงปี่พาทย์มอญเครื่องคู่ ซึ่งมีเครื่องดนตรีหลายชิ้นที่แตกต่างจากเครื่องดนตรีไทย เช่น ซ้องวงมอญ ตะโพนมอญ ปี่มอญ เปิงมอญ สะหรับ และขลุ่ยเพียงลมมอญ นอกจากนี้ วงปี่พาทย์ที่มาแสดงในพิธีนี้เป็นวงปี่พาทย์ 1 ใน 3 วงของพระประแดงที่สามารถบรรเลงเพลงมอญแท้ได้

ในกระแสโลกาภิวัตน์ที่มีความเจริญทางวิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยีสมัยใหม่ได้เข้ามามีบทบาทต่อชีวิตของคนในปัจจุบันแต่ความเชื่อความศรัทธาในพิธีรำผียังคงอยู่ ชาวบ้านเว้ชะราวยังคงธำรงรักษาพิธีกรรมที่บรรพบุรุษของตนได้ปฏิบัติสืบทอดต่อกันมา ถึงแม้ว่าจะมีการเปลี่ยนแปลงหรือสูญหายของวัฒนธรรมบางอย่างไป แต่อย่างน้อยพิธีรำผีบวงสรวงเจ้าพ่อเจ้าแม่ของหมู่บ้านเว้ชะราวก็เป็นสิ่งที่ทำให้คนภายนอกเห็นว่าพวกเขายังคงมีสายเลือดและสำนึกในความเป็นมอญอยู่ ตราบใดที่พวกเขาไม่สามารถแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นกับชีวิตตนเองได้ ก็จะไปหาทางออกโดยหันมาพึ่งอำนาจศักดิ์สิทธิ์เหนือธรรมชาติ ซึ่งเชื่อว่าเป็นทางออกสุดท้ายและที่พึ่งทางใจให้กับพวกเขา ดังเช่นที่ชาวบ้านเว้ชะราวยังคงให้ความเคารพและศรัทธาเจ้าพ่อเจ้าแม่ประจำหมู่บ้าน ที่พึ่งทางใจของพวกเขาเสมอมา.

ข้อเสนอแนะ

การวิจัยในเรื่องของการศึกษาหาความหมายและบทบาทของพิธีกรรมนับว่ายังเป็นเรื่องที่สามารถศึกษาเพิ่มเติมกันได้อีกมาก โดยอาจจะเลือกศึกษาพิธีกรรมของกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆที่มีการใช้การแสดงและดนตรีเป็นองค์ประกอบสำคัญ เพื่อจะได้ทราบถึงประวัติ ความเป็นมา ความหมายจากพิธีกรรมของกลุ่มชนนั้นได้อีกวิธีหนึ่ง